

‘Even nog Pernel, lach nu’s, U hebt zooveel geschreven over fair spel, hebt U nooit scheidsrechters met goalpalen verward?’

MULIER ALS ACTEUR

Marnix Koolhaas

Dick Laan (1894-1973) is vooral bekend van zijn Pinkeltje-boeken. Het eerste deel, *De avonturen van Pinkeltje*, verscheen in 1939. Maar voordat Laan zich toeleegde op het schrijven, was hij een enthousiast amateurfilmer. Hij was eerst werkzaam in de snoepfabriek van zijn vader, maar toen de fabriek haar deuren moest sluiten vanwege de Eerste Wereldoorlog, ging hij zich bezighouden met zijn grootste passie: het filmen. Hij maakte zijn eerste speelfilm in 1917, waarna er nog vijftig films en documentaires zouden volgen. Vanaf 1921 maakte hij een aantal films over voetbal, een sport die toentertijd steeds populairder werd. In Laans bekendste en meest geprezen film, getiteld *Voetbal* (1929), speelt Pim Mulier een bijzondere rol.¹

Het moet Pim Mulier een trots gevoel hebben gegeven: het verzoek van cineast Dick Laan om ergens in de zomer van 1928 samen met nog wat HFC-oudgedienden bijeen te komen in de gelagkamer van Hotel Den Hout voor niet nader omschreven filmopnamen. Mulier was erkend ijdel, en dus zal hij zich geen moment bedacht hebben om op het verzoek van de filmer in te gaan. Bovendien kende hij de in Bloemendaal woonachtige Laan goed. Regelmatig vertoonde die op clubavonden van HFC zijn sportfilms, waaronder *De Kampioenswedstrijd* uit 1921 (gebaseerd op het fameuze jongensboek *De A.F.C.-ers* van J.B. Schuil) en *Droom van een H.F.C.-ertje* uit 1924.² Bovendien speelde broer Jan Laan jarenlang in het eerste van HFC, en ook dat schiep een band.

In het jubileumboek dat in 1929 verscheen ter ere

Pim Mulier met zes HFC-oudgedienden – de voetbalpioniers – in Hotel den Hout in Haarlem. Aan de stamtafel, met daarop de kelkjes jenever, zitten: Pim Mulier (kaal hoofd bij het raam), Tinus Loosjes, Th. H. ‘den Pelt’ Peltenburg, Karel Lotsy, Cees ‘de Rector’ Spoelder, J. van Eeghen en A. ‘Feith’ van Lennep. Geheel links het onbekende hoofdrolspelertje van *Voetbal*. Bron: still uit de film uit 1929, die in nieuwe hoge resolutie te zien is op NPOGeschiedenis.nl, zoekopdracht ‘Dick Laan’.

van het 50-jarig bestaan van HFC blik Mulier onder zijn bekende schuilnaam Pim Pernel terug op zijn eerste en enige filmrol: ‘De heer Laan ontvangt me met z’n bekend-aimabelen glimlach No. 2, onmiddellijk klinkt z’n menschkundige vraag: U koffie, meneer Pernel? Als ’t u blijft, zeg ik. Mag ik ook weten, waarom ik...? O! zeker, ’t is voor ’n film, expliceert hij. Een kellner brengt op ’n blad achttien volle glazen klare jenever.’³

Over de film die Laan in zijn hoofd heeft, vertelt hij de aanwezigen weinig. Ze zouden het niet begrepen hebben. Een jaar eerder was Laan één van de initiatiefnemers van de Filmliga, een clubje filmvernieu-

¹ Een deel van dit artikel is op 6 oktober 2012 verschenen op <http://www.npogeschiedenis.nl/nieuws/2008/juni/De-eerste-rollende-voetballen-van-filmer-Dick-Laan.html>, onder de titel ‘De voetbalfilms van Dick Laan’.

² Schuil, Jouke Broer. *De A.F.C.-ers*. Amsterdam: H.J.W. Becht, [1915].

³ Pernel, Pim. ‘In den greep van Dick Laan.’ In: Lotsy, Karel (red.). *Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan der Haarlemsche Football Club, 1879-1929*. [S.l.: s.n.], [1929], 139.

wers dat vooral dankzij mede-oprichter Joris Ivens wereldfaam zou verwerven. Hun streven was om het nieuwe medium film als een zelfstandige artistieke discipline te ontwikkelen. Met de inspiratie die Laan bij de Filmliga had opgedaan, was hij het script voor *Voetbal* gaan schrijven.

In zijn filmmemoires schrijft Laan daarover: 'Ik zei tegen mezelf: zoiets als ze daar vertonen, ga ik ook maken, en het begin zal wezen: een hele voetbalwedstrijd, zonder dat je iets van de voetbalwedstrijd ziet. Alles alleen in close-ups. (...) Ik ging uit van de gedachte: voetbal is voet en bal, daar houden we het in principe dan op. Verder wilde ik alle handelingen van het verloop van de voetbalwedstrijd in close-ups laten zien (benen, voeten, handen, ogen, monden enz.), maar in dit eerste stuk bleef de logische volgorde van een wedstrijd gehandhaafd. Aldus: het eerste wat er gebeurt is het drukken van de raambiljetten. (Close-up: biljetten in deel van drukpers.) Nu komt het aangeven van de zondag. (Kalender.) Gaat over in: het koffertje van de speler, die zijn spullen inpakt, gaat over in: lopende benen, voorwielen van rijdende fietsen, voorstuk van een tram, voorstuk van een voorwiel van een rijdende auto. (Deze vier opnamen stellen voor het publiek, dat naar de wedstrijd toegaat. (...) Om het binnenkomen van het publiek aan te geven: voeten, die het ingangshek passeren, hand die een entreebiljet koopt, voeten die

Aan de jenever

Na deze introductie was het tijd voor een flashback – ook zo'n nieuw filmisch dingetje dat Laan bij de Filmliga had opgepikt. Daarvoor waren Mulier en de zijnen uitgenodigd. Zittend aan een stamtafel van Hotel Den Hout, met uitzicht op de beroemde Koe-kamp waar in 1879 volgens Muliers eigen overlevring het voetbalspel in Nederland door hem geïntroduceerd was, wilde Laan de sterke verhalen van de borrelende voetbalpioniers gebruiken om het begin van het voetbal in Nederland te verbeelden: de kwajongens van Mulier die destijds op een weiland waren gaan voetballen en daar door een kwaai boer vanaf waren gejaagd.

'Een pendule staat op half vijf', zo schrijft Laan in zijn memoires en zo zien we het ook in de film, 'hierover slingert heen en weer – als de slinger van een klok – een kruik jenever. Deze opname vloeit over in de borreltafel, waar oudere leden en het kleine jongetje [de hoofdpersoon uit de film, MK] omheen zitten; nog een paar maal slingert de kruik over deze opname.'⁵ In het HFC-jubileumboek schreef Pim Pernel later: 'Ik moest 'n bel klare jenever omslaan (waarom weet ik niet). Kort daarna nog twee. (Dit gaat hoop ik het heele land door met de rolprent!) Ik deed het in den stijl, keek begeerig schelend in de vloeistof, toen het professioneele nekknikje des potators, even nalikken, grijs van

Een kellner brengt op 'n blad achttien volle glazen klare jenever.

verder schuifelen, benen die de trap van de tribune opgaan, benen die langs elkaar schuiven op de staanplaatsen. Het begin van de wedstrijd wordt aangegeven door: mond van scheidsrechter die op fluitje blaast. Alle benen achter het hek staan nu recht en stil. (Men kijkt dus naar de wedstrijd.) Een voetballersbeen dat aftrapt, scorebord geeft aan: 0-0. Voeten, die achter een bal aanhollen (al deze opnamen van lopen achter de bal, zijn gemaakt vanaf een fiets, die geduwd werd). Dit soort opnames een paar maal, afgewisseld met: een oog dat kijkt – vele ogen die kijken – vele handen, die klappen. (De vele ogen, en de vele handen werden gemaakt door een prisma in de lengte voor de lens te houden.)'⁴

welbehagen, zuchtte nog eens diep van wege den geluksstaat en heb dit m.i. zeer bedriegelijk nagebootst. Laan knikte bemoedigend. Toen kwam het moeilijkste deel. Tjonge! wat is dat lastig! Laan gaat voor je op z'n hurkement zitten. "Nou lachen" zegt hij en als 'n latta patiënt uit onze Overzeesche bezittingen, lach je hem na. Lach dan Pagliaccio!! Je voelt het falsarisachtige gekrinkel op je facie kriebelen, verstarrend langs je wanglobben. "Natuurlijk" beveelt Laan. Je doet je best. Hebt u wel's witjes moeten lachen, als je daar heelemaal niet op ingesteld bent. 't Is me 'n toer. Als je aan iets erg-geset-zwidriges bezig bent en 'n agent b.v. zegt: "Wilt u maar's afstappen." Nou, het was het zelfde ongure, enge gevoel, het deed je aan wijlen Veltman of

⁴ Laan, Dick. *Dick Laan over film. Herinneringen en belevenissen van een oud-filmer*. Haarlem: focus, 1964, 84, 86.

⁵ Laan, Dick *Laan over film*, 88.

Pim Mulier heeft plezier aan de jeneverstamtafel met de andere oud-HFC'ers. Still uit de film *Voetbal* (1929).

Bouwmeester denken. 't Ging me slecht af.⁶

Mulier al 's ochtends aan de jenever... het moet de vader van de Nederlandse sport een dubbel gevoel gegeven hebben. Ook bij zijn vrienden was zonder twijfel bekend dat het in het Friese Witmarsum geboren nakomertje in 1867 met het ouderlijk gezin naar Haarlem was verhuisd nadat vader Tjepke Mulier vanwege een chronisch drankprobleem als burgemeester van Wonseradeel 'eervol' was ontslagen.⁷ Een Mulier met drank: daar moest je mee oppassen...

Uiteindelijk zouden de opnames nog flink uit de hand lopen, waarbij cineast Dick Laan door een kwade Karel Lotsy in zijn Amerikaanse slee gegooid zou worden om hem even te laten afkoelen. Althans volgens de herinnering van Mulier: 'Pernel! nog even zitten! (ik had het blijkbaar beroerd gedaan, had niet plasmodisch intensief geglundert). "Nog 's over, 't is zóó klaar". Er zat te veel beweging in, uw ooren waren geen oogenblik stil. Zet er even 'n nieuwe rol in, vlug wat! "Dat gaat niet menier Laon, de film is alle..., ik dachte..." lispelt de draai-artist. Toen kwamen er zeer leelijke woorden uit den Machtige.

⁶ Pernel, 'In den greep van Dick Laan,' 139-140.

⁷ Als verklaring voor het verhuizen van de familie Mulier van Witmarsum naar Haarlem volgt Ruud Stokvis in zijn recensie van *Captain of Jong Holland* schrijver Daniël Rewijk. Zie de paragraaf 'Welgesteld, maar gebrekkig opgeleid' van Stokvis' artikel.

Hij liet zich echt gaan, uitdrukkingen als: "Jij mot niet denken, *ik* denk," enz. Vijf seconden later sleurt Karel [Lotsy, MK] den artist [Dick Laan, MK] ergens bij 't nekvel de nog steeds inwendig bonkende kar in, springt er naast, neemt 'm in de onware ribben, in den goeden ouden Kick Schröder- en Coen Nolet-stijl, 10 seconden later waggelt 'n stofwolkje zigzaggend de Dreef af (over de intens-smerige snelheid geen syllabe), 164 seconden verlopen, en dan is Karel's Blauw-witte gevaar weer vóór, hij remt, wolken slaan op, grint regent alom en het versche jujube-lint wordt ingestompt. Juist den tijd voor 'n paar Zuid-Amerikaansche revoluties, méér niet! Karel keilt den artist weer in ons midden. "Even nog Pernel, lach nu's, U hebt zooveel geschreven over fair spel, hebt U nooit scheidsrechters met goalpalen verward? Stiller dien neus, je pijp weg, stomme... pardon, vertikkeme, lach dan toch Hahaha! Zóó is ie goed!"⁸

En zo kunnen we 86 jaar later, 150 jaar na de geboorte van Mulier, de aartsvader van de vaderlandse sport nog altijd springlevend aan de jenever zien nippen. Sterke verhalen vertellend, die vervolgens als een droom door Dick Laan verfilmd zijn. En daarmee komen we op een belangrijk historisch aspect van de ook filmisch uiterst boeiende film *Voetbal*. Het voor de sportgeschiedenis interessantste is natuurlijk de verbeelding uit 1929 van wat al eerder – in 2004! – op papier is aangetoond een mythe te zijn, namelijk het verhaal dat Pimmetje als 14-jarige schooljongen in 1879 de Haarlemsche Football Club oprichtte.⁹ Ongetwijfeld introduceerde hij het rugby/voetbal op de weilanden bij de Haarlemmerhout, maar met de verbeelding daarvan in de film *Voetbal* werd het mythische verhaal van de HFC-oprichting in 1879 óók op het witte doek als historisch feit vastgelegd.

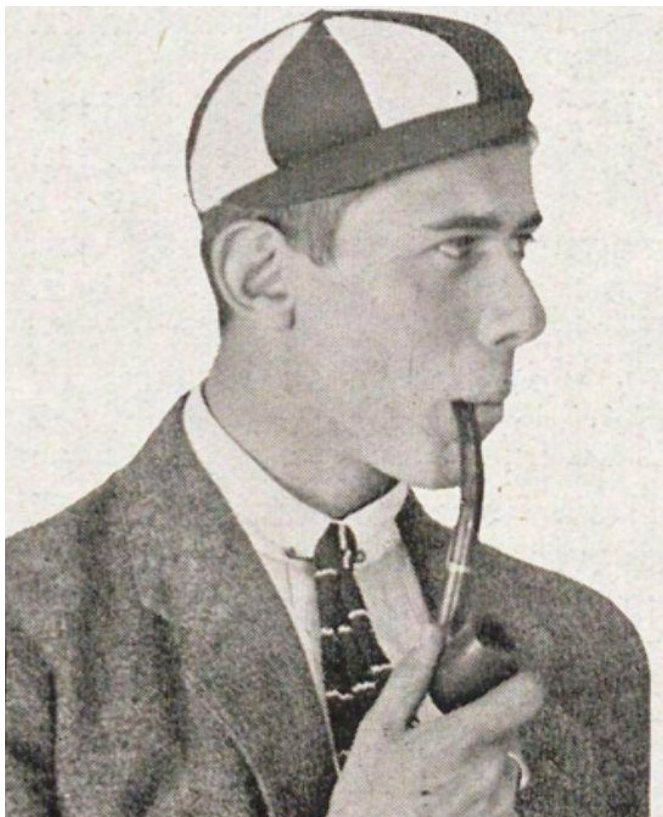
⁸ Pernel, 'In den greep van Dick Laan,' 141.

⁹ Zie het baanbrekende artikel: Horn, Nico van. '125 jaar voetbal in Nederland.' *De Sportwereld*, nr. 35 (december 2004): 8-14. Daarin toont Van Horn onder meer aan dat Pim Mulier van begin september 1878 tot begin juli 1880 niet in Haarlem woonde, maar ingeschreven stond in Brummen, waar hij school ging op de 'Fransche school', oftewel het Instituut Spaanscheerd aan de Bronkhorsterweg 27. Van Horn: 'Zelfs al zou Mulier in de grote vakantie thuis gezeten hebben in Haarlem, dan nog is het fysiek onmogelijk dat hij aanwezig geweest zou zijn bij de veronderstelde oprichting van de Haarlemsche Football Club (HFC) op 15 september 1879. De vakantie was afgelopen, hij zat op dat tijdstip op school in Brummen! Verrassend in dit verband is ook de *Sportmanak* van 1890 die als oprichtingsdatum van de HFC noemt 1 september 1881!' Bovendien 'speelden de Haarlemse jongens rond 1879 rugby. Pas in 1883 gingen zij over op ons voetbal'.

Rolprentsport-apostel

Behalve dat Dick Laan – onbewust? – heeft bijgedragen aan de mythevorming rond Pim Mulier, heeft hij zonder twijfel ook bijgedragen aan de popularisering in ons land van sport in het algemeen en voetbal in het bijzonder. Want Laan was de eerste filmer die sport als object koos. Voetbal was bij hem het populairst, maar ook maakte hij films over zwemmen (1924 en 1934), tennis (1925), cricket (1926) en zelfs skispringen, waarvoor hij in 1926 naar het Zwitserse Chateau d'Oex ging. Jarenlang trok Laan het land door om voorstellingen van zijn films te geven. De geluidsfilm bestond nog niet, dus was het altijd prettig als de regisseur zelf een toelichting kwam geven.

In 1924 heeft Laan er zelfs mede voor gezorgd dat een Nederlandse sportploeg aanwezig kon zijn bij de Olympische Spelen in Parijs. Het NOC kwam geld te kort en zo werd Laan gevraagd of hij niet een sport-filmtournee wilde maken waarvan de opbrengst ten goede zou komen aan de uitzending van Olympische atleten. Zo berichtte *Het Vaderland* op 6 maart 1924: 'De Heer Dick Laan heeft zijn speciale kinderfilm d.d. 27 Febr. jl. te Haarlem voor een uitverkochte zaal

Dick Laan, zelf meespelend als detective Nick Carter in zijn film *De Kampioenswedstrijd* (1921). Bron: *De Revue der Sporten* 17, nr. 35 (30 april 1924): 560

vertoond. De opbrengst bedroeg f 150 netto, waaronder f 33 aan NOC-speldjes.'

Twee maanden later geeft Laan een vertoning in zijn geboortedorp Wormerveer, en ook daar rinkelt de kassa. 'Een filmavond van den heer *Dick Laan* te Wormerveer bracht een bedrag op van f 138.77', zo meldde *Het Vaderland*. In het toonaangevende sportblad *Revue der Sporten* schreef hoofdredacteur Leo Lauer een lofzang op de olympische inspanningen van Dick Laan, 'onze rolprentsport-apostel'.

Je voelt het falsarisachtige gekrinkel op je facie kriebelen, verstarrend langs je wanglobben.

Als sportfilmer beleefde Laan in 1928 opnieuw een Olympisch avontuur. Twee maanden voor het begin van de Spelen werd Laan door het NOC gevraagd voor een delicate kwestie. De film- en fotorechten van de Spelen had het NOC verkocht aan het Italiaanse bedrijf LUCE. Laan werd gevraagd om als een soort filmchef van de Spelen te fungeren en er onder meer op toe te zien dat de Italianen niet op de sintelbaan zouden gaan staan, en dat de series van de 100 meter en alle finales van de loopnummers met een speciale langzame camera gefilmd zouden worden. Die laatste voorwaarde was als eis van het IOC in het contract vastgelegd. Bij een close finish zouden de filmbeelden uitsluitsel moeten geven over de volgorde van aankomst. Maar toen de 100 meter-series zich aandienden, was er geen Italiaanse cameraman te bekennen. Ten einde raad leende Laan van het Haarlemse bedrijf Multifilm zo'n camera en legde zelf de finish van de loopnummers vast. Bij één serie bleek twijfel over wie als derde was gefinisht. Uiteindelijk wist Laan de film bij Polygoon ontwikkeld te krijgen, maar uitsluitsel over de juiste volgorde van aankomst gaven de beelden niet. Helaas zijn de beelden die Dick Laan van de Spelen van 1928 maakte niet bewaard gebleven: het zouden de enige Nederlandse beelden geweest zijn van de enige Spelen die in eigen land gehouden werden.

HFC, het eerste elftal. Dick Laan regisseert de film *Voetbal* (1927). Als operateurs J.C. met de Kinamo en Pointel met de Debrie. Bron: Laan, Dick. *Dick Laan over film. Herinneringen en belevenissen van een oud-filmer*. Haarlem: focus, 1964.

Zwaaïen! Juichen!

Terug naar *Voetbal*, de film waaraan Dick Laan direct na de Zomerspelen in Amsterdam begon te werken. Om de scènes met publiek te kunnen filmen koos Laan een zondag uit waarop hoofdklasser HFC een thuiswedstrijd speelde. Enkele spelers van HFC wilden vlak voor het begin van de wedstrijd met volle tribunes wel wat scènes spelen. 'Dit alles in long-shot met publiek erbij. En dan nog een opname, ook met publiek, van de kleine jongen terwijl hij door één van de backs, hevig tegenstribbelend, naar de goal wordt gesleurd en in de goal wordt geplant met de mededeling, dat hij geen bal mag doorlaten. (...) Om precies twee uur was ik met deze opnamen klaar en kon de scheidsrechter voor het begin van de echte wedstrijd fluiten.'¹⁰

Ook tijdens de rust wilde Laan het publieksdecor zoveel mogelijk benutten. Via stencils riep hij de toeschouwers op: 'U wordt vriendelijk verzocht om, als er straks voor half-time gefloten zal worden, nog even rustig op uw plaatsen te willen blijven zitten. Uit het middenveld zal dan een kleine jongen in HFC-kostuum naar de tribunes rennen. Zodra hij begint te lopen, zwaait u dan met zakdoeken, hoe-

den, armen, kortom doet u zo enthousiast mogelijk. Het is voor de HFC-jubileumfilm.' En het lukte: 'Niet zodra vloot de scheidsrechter voor half-time of de operator, de kleine jongen en ik renden het veld in, alles werd vlug ingesteld en door een megafoon brulde ik naar de tribune (toen alle spelers van het veld waren): "Daar komt 'ie! Zwaaïen! Juichen!" Het publiek deed het prachtig en in minder dan vijf minuten was de hele opname gemaakt.'¹¹

Het slot van *Voetbal* bevat ook weer een knipoog naar Pim Mulier. Volgens de recensent van het *Algemeen Handelsblad* was het een zeer geslaagd intermezzo in de film om 'de veteranen van HFC in hun voetbal-jagerslatijn' te laten vertellen hoe geweldig er in de goede oude tijd werd gespeeld. Het aspirant HFC'ertje van een jaar of tien dat 'bij deze opschepperij' aanwezig is, droomt 's nachts hoe hij zelf de held wordt van zo'n 'fabuleuzen wedstrijd': 'De doelvredediger is na een keihard schot, zooals die voor vijftig jaar werden gelost, als lijk weggedragen. Het tiental zoekt naar een invaller en het jochie op de tribune wordt uitverkoren. Hij kan zijn oogen niet gelooven, maar als zijn zondagsche pakje van zelf in een zwartbroek-tenue verandert, moet hij wel

¹⁰ Laan, Dick *Laan over film*, 90.

¹¹ Laan, Dick *Laan over film*, 90-91.

De boze boeren komen met bal en al recht op het keepertje af en dreigen hem te verpletteren. Still uit de film *Voetbal* (1929).

naar zijn post. Daar stuit hij dan de wonderbaarlijkste ballen en beleeft beurtelings de heerlijkste en de angstigste oogenblikken van zijn jochies-leven.'

Dan dreigt het mis te lopen. Vanuit de verte komt een voetbal op hem aanrollen waarvan langzaam duidelijk wordt dat het geen gewone voetbal is, maar een superbal van zo'n twee meter doorsnee. De bal wordt voortgedreven door zeven boze boeren die met bal en al recht op het keepertje afkomen. Als het jongetje door bal en boeren verpletterd dreigt te worden, geeft hij een enorme trap tegen de bal en vallen de boeren, net naast de paal, over elkaar heen. Opeens zien we het jongetje in bed liggen en wild om zich heen trappen. In de armen van zijn vader ontwaakt hij en zegt (met een tekstbord in beeld): 'Hoera! Gewonnen!'¹²

Omdat HFC destijds en ook nu nog weinig boeren onder de gelederen telde, had Laan via het enige clublid uit Spaarndam de zeven boeren weten te ronselen. 'Hij kwam', zo schrijft Laan in zijn filmmemoires, 'die bewuste middag in een oude Ford, met zeven echte boeren, gekleed in blauwe kiel, rode das, hoge zijden pet en klompen. Ze vertelden mij dadelijk dat ze niet veel tijd hadden omdat ze over ander-

half uur weer terug moesten om te melken. Aldus werd gestopt met alle andere opnamen en werden de boeren onder schot genomen.'¹³

In hoeverre *Voetbal* van Dick Laan mede heeft bijgedragen aan het in stand houden van de mytevorming rond Pim Mulier is natuurlijk lastig te bewijzen. Wel kan gezegd worden dat *Voetbal* Laans beste en meest geprezen film is gebleven. Waar Joris Ivens de geschiedenis inging als dé filmvernieuwer van Nederland, en Dick Laan als de schrijver van de *Pinkeltje*-reeks, behoorde én behoort *Voetbal* volgens filmkenners tot de hoogtepunten uit de vroege Nederlandse filmgeschiedenis.

De eerste vertoning van *Voetbal* was op de feestavond van het 50-jarig jubileum van HFC, zaterdag 14 september 1929, zo blijkt onder meer uit een verslag in het *Algemeen Handelsblad*: de aanwezigen begaven 'zich per autobus naar het Rembrandt-theater aan de Groote Markt, waar een tweetal films vertoond werd. Eerst draaide "Een HFC-revue", waarin de toeschouwer belangrijke gebeurtenissen van de laatste jaren te zien kreeg. Daarop volgde de film "Voetbal", vervaardigd ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan." Toen *Voetbal* op 31 januari 1930 in

¹² *Algemeen Handelsblad* (1 februari 1930): 2.

¹³ Laan, Dick Laan over film, 89.

het Filmliga-theater De Uitkijk in Amsterdam officieel in première ging, was Laan doodsbenuwd voor de kritiek. 'Maar die middag heb ik geluk gehad,' zo herinnerde hij zich in 1964. 'In de zaal zat iemand die zó hard en smakelijk begon te lachen, dat hij hierdoor iedereen aanstak en het succes verzekerd was.'¹⁴

Het *Algemeen Handelsblad* was zeer lovend over de film: 'De verrassing van het programma was de kleine film "Voetbal" van Dick Laan, een debuteerend Filmliga-lid uit Wormerveer. Het is een geestige illustratie van voetbalenthousiasme, gemaakt ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan der Haarlemsche voetbalclub HFC De film is zeer eenvoudig, maar de groote verdienste van den, blijkbaar jeugdigen, beginner is, dat hij zijn alleraardigst scenario schijnbaar zonder moeite, als spelender wijze, zooals dat bij het onderwerp past, heeft weten te verwezen-

Het interieur van de kamer van de jongens uit de film *De droom van een H.F.C.-ertje*. Bron: Laan, Dick Laan over film.

De veteranen van HFC vertelden in hun 'voetbal-jagerslatijn' hoe geweldig er in de goede oude tijd werd gespeeld.

lijken. En wat hij maakt is f i l m van het begin tot het einde. De Nederlandsche filmkunst, die een tijdlang uitsluitend scheen aangewezen op den indrukwekkenden, maar wel wat zwaarwichtigen ernst van Ivens, is (...) vooral ook door het filmpje van *Dick Laan* (...) op gelukkige wijze verrijkt. Deze vooruitgang treft des te meer, omdat er op het oogenblik in het buitenland bijna geen jonge, frissche filmkunst schijnt te worden gemaakt. (...) Het is moeilijk niet nog meer van dit charmante filmpje te vertellen, maar ik wil hopen, dat heel Nederland het te zien krijgt. Het initiatief is nu aan de bioscoopdirecties!¹⁵

Met *De brug* (1928) en *Wij bouwen* (1929/30) van Joris Ivens, en met *Regen* (een co-productie van Ivens en Mannus Franken uit 1929), behoort *Voetbal* volgens filmhistoricus Bert Hoogenkamp tot de hoogtepunten uit de beginjaren van de Nederlandse cinematografie: 'Dat Laan als filmer vergeten raakte, komt omdat hij anders dan Ivens en Franken zo snel gestopt is en een succesvol schrijver werd. De kracht van *Voetbal* en ook *Boy*, zijn laatste film, zit in de

originaliteit van de montage en in de talloze filmtrucs die hij zelf bedacht. Laan was een pionier in een genre dat nog geen wetten en regels kende en heeft daar met zichtbaar plezier zijn rijke fantasie bij gebruikt.'¹⁶

Dat Dick Laan met zijn film ook de mythevorming rond Pim Mulier versterkte, mag hem vergeven worden: we hebben er unieke bewegende beelden van de vader van de Nederlandse sport aan te danken.

¹⁴ Laan, *Dick Laan over film*, 85.

¹⁵ *Algemeen Handelsblad* (1 februari 1930): 2.

¹⁶ Hoogenkamp, Bert. *De Nederlandse documentaire film, 1920-1940*. Utrecht: Audiovisueel Archief van de Stichting Film en Wetenschap / Amsterdam: Van Gennep, 1988.